

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โรงเรียนประถมศึกษาเป็นสถานศึกษาที่จัดขึ้น เพื่อให้เด็กทุกคนที่มีอายุอยู่ในเกณฑ์ การศึกษาภาคบังคับ และผู้ที่คือย โอกาสทางการศึกษาได้เรียนจนจบหลักสูตรประถมศึกษา โดยมุ่งเน้นให้ มีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่ถูกต้อง มีความรู้และทักษะพื้นฐานทางวิชาการและทางด้านอาชีพที่ เหมาะสมกับวัยและสอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่นและสังคม(สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ, 2535 : 56) ในปี 2537 มีโรงเรียนที่เปิดสอนระดับประถมศึกษาทั่วประเทศ 34,070 โรง โดยโรงเรียนเหล่านี้ตั้งกระจายอยู่ทั่วประเทศ คิดเฉลี่ยประมาณ 2 หมู่บ้าน ต่อ 1 โรงเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2539ข : 24) หน่วยงานหลักที่จัดการศึกษาระดับนี้คือ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ โดยโรงเรียนร้อยละ 90.94 และนักเรียนร้อยละ 86.94 อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานนี้ ด้วยเหตุนี้โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติจึงมีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับประชากรส่วนใหญ่ของประเทศเป็นอย่างมาก

ความเกี่ยวข้องผูกพันของโรงเรียนประถมศึกษากับประชาชนมีมาพร้อมๆ กับการจัดการ ศึกษาเป็นระบบโรงเรียน โดยการประถมศึกษาในอดีตเป็นที่รู้จักกันในชื่อว่า "การศึกษาประชาบาล" เนื่องจากเป็นการศึกษาที่ชุมชนหรือประชาชนเป็นผู้อภิบาล(ปรัชญา เวสารัชช์, 2527 : 205) จากพระราช บัญญัติประถมศึกษาพุทธศักราช 2478 ได้ให้นิยามของโรงเรียนประชาบาล ว่าหมายถึง "โรงเรียนประถม ศึกษาที่ประชาชนในตำบลหนึ่งหรือหลายตำบลจัดตั้งและดำรงด้วยทรัพย์สินของตนเอง" ซึ่งนิยามดังกล่าว เป็นสิ่งชี้ชัดถึงการที่ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนประถมศึกษาในระดับที่กล่าวได้ว่าชุมชนเป็น ทั้งเจ้าของและผู้ทำนุบำรุงดูแลโรงเรียน แต่เมื่อการศึกษาดำเนินมาถึงปัจจุบัน ฝ่ายราชการได้เข้ามาจัดการ ศึกษาในระดับนี้เกือบทั้งหมดทำให้ บทบาทของชุมชนในฐานะผู้อภิบาลลดน้อยลงไป แต่ด้วยภาระหน้าที่ และความเกี่ยวข้องผูกพันกันมาเป็นเวลานาน ทำให้โรงเรียนประถมศึกษาและชุมชนยังมีสายสัมพันธ์คือ กันตลอดมา โดยในความรู้ดีของชุมชนแล้วโรงเรียนประถมศึกษามีใช่เป็นเพียงสถาบันทางการศึกษา ในชุมชนเท่านั้น แต่ยังมีลักษณะเป็นสถาบันทางสังคมระดับท้องถิ่นด้วย(สำนักงานคณะกรรมการการ ประถมศึกษาแห่งชาติ, 2536 : 511)

แม้การศึกษาจะจัดโดยฝ่ายราชการเป็นส่วนใหญ่ แต่ฝ่ายราชการก็รู้ถึงคุณค่าและความจำเป็นที่ชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้วย เนื่องจากชาวบ้านเป็นผู้ที่รู้ตัวว่าตนเองและลูกหลานของเขาต้องการอะไรจากระบบการศึกษา และการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษาย่อมก่อให้เกิดความรู้สึกมีอำนาจและความรู้สึกรับผิดชอบต่อชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่การดำเนินงานด้านการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและช่วยให้มีการใช้ทรัพยากรในห้องถิ่นเพื่อการศึกษาได้มากขึ้น (ประกอบ กุปรัตน์, 2528 : 85-91)

ในระหว่างที่ผ่านมาราชการได้กำหนดนโยบายและมาตรการต่างๆ ไว้ในแผนงานหลักทางการศึกษา เช่น แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 แผนการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2535 และแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) เป็นต้น โดยสาระของนโยบายและมาตรการดังกล่าวเป็นการมุ่งส่งเสริมให้ชุมชนได้มีบทบาทในการจัดการเรียนการสอนร่วมกับโรงเรียน การสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายต่างๆ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน รวมทั้งการระดมทรัพยากรในชุมชนเพื่อการศึกษา ทั้งนี้เพื่อสนองต่อความต้องการของชุมชนและการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนนั้น ๆ

สำหรับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2539 : 58) เป็นแผนงานที่เน้นการกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปยังพื้นที่ทุกส่วนของสังคมเพื่อให้ท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างเต็มศักยภาพ โดยนโยบายดังกล่าวกำหนดไว้ในส่วนของการพัฒนาการศึกษา มีข้อความของนโยบายระบุไว้ว่า

... มุ่งปรับเปลี่ยนแนวความคิดเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการของรัฐใหม่ เพื่อให้การจัดการศึกษามีอิสระและเสรีมากขึ้น ปรับเปลี่ยนการตัดสินใจจากกรมในส่วนกลางเป็นการตัดสินใจในพื้นที่ทุกส่วนของสังคม ตั้งแต่ประชาชน ครอบครัว ชุมชน สถาบันทางสังคม องค์กรพัฒนาเอกชน ธุรกิจเอกชน และองค์กรภาครัฐ มีส่วนร่วมและรับผิดชอบการจัดการศึกษาอย่างเต็มศักยภาพ ...

แม้ในนโยบายที่ส่งเสริมให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจะมีกำหนดไว้ในแผนงานต่างๆ ทั้งอดีตและปัจจุบัน แต่ในทางปฏิบัติที่ผ่านมากลับพบว่านโยบายยังไม่สามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายได้ โดยสุภางค์ จันทวานิชและคณะ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2531 : 80-107) ได้ทำวิจัยเรื่อง คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาในชนบท พบข้อสรุปเกี่ยวกับชุมชนและโรงเรียนประถมศึกษาว่า การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในระดับที่เกิดสำนึกว่าโรงเรียนเป็นสมบัติที่ทุกคนต้องช่วยกันทำนุบำรุงยังมีอยู่น้อย ในส่วนคุณสมบัติของผู้สำเร็จการศึกษา พบว่ามีความไม่สอดคล้องกันระหว่างความคาดหวังจากชาวบ้านกับความต้องการของกระทรวงศึกษาธิการ และยังพบว่าโรงเรียนใดที่ได้รับเงินบริจาคจากชุมชนที่เป็นแหล่งเงินนอกงบประมาณ โรงเรียนนั้นจะมีโอกาสจัดกิจกรรมต่างๆ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ได้มากกว่าโรงเรียนที่ขาดแหล่งเงินนี้

ในรายงานที่กล่าวถึงสภาพที่เป็นจริงด้านการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ(2538 : 11-17)ก็กล่าวว่า ระบบการศึกษาส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในระบบที่กำหนดจากส่วนกลางที่ไม่สอดคล้องกับทรัพยากร ความต้องการ ความเป็นอยู่ วิถีวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของท้องถิ่น ส่วนใหญ่จะมุ่งพัฒนาเพื่อเมืองและธุรกิจมากกว่าเพื่อสังคมชนบท นอกจากนี้ระบบการศึกษาจะยังไม่ได้สร้างให้คนมีจิตสำนึกที่ถูกต้อง และไม่ได้ปลูกฝังให้มีความรักในถิ่นฐาน รายงานนี้สอดคล้องกับรายงานการประชุมคณะอนุกรรมการที่ปรึกษาการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ(2538 : 17) ที่สรุปสถานการณ์และปัญหาการศึกษาในส่วนของการบริหารการจัดการศึกษาไว้ว่า การบริหารจัดการศึกษาที่ผ่านมา รัฐเป็นผู้ผูกขาดการจัดแม้ปัจจุบันจะมีการส่งเสริมให้สังคมเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นแต่ระบบบริหารจัดการศึกษาที่เป็นระบบรวมศูนย์อำนาจ รวมถึงกฎระเบียบและขั้นตอนต่างๆ ของทางราชการยังไม่ได้ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง ลักษณะการศึกษาที่จัดโดยรัฐเป็นระบบที่แยกส่วน สถาบันการศึกษาขาดอำนาจในการตัดสินใจ ชุมชนและท้องถิ่นไม่ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการจัดการศึกษาในท้องถิ่นของคนประชาชนเองก็ไม่ตระหนักในสิทธิของคนในการรับการศึกษา ทำให้การศึกษาไม่เป็นหนึ่งเดียวกับชุมชน แยกแยกจากชุมชน ซึ่งนำไปสู่ปัญหาการขาดประสิทธิภาพและมาตรฐานทางการศึกษา

จากจุดเน้นของนโยบายทั้งในอดีตและปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของท้องถิ่นกับการศึกษาเป็นความจำเป็นที่จะต้องสร้างให้เกิดขึ้น แต่จากข้อสรุปในรายงานต่างๆ พบว่าการดำเนินงานที่ผ่านมาชุมชนยังไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมเท่าที่ควร ซึ่งผลกระทบของการขาดการมีส่วนร่วมในระดับที่เหมาะสมทำให้การศึกษาเป็นสิ่งที่แปลกแยกไปจากชุมชน ความคาดหวังที่ชุมชนมีคือโรงเรียนกับสิ่งที่โรงเรียนปฏิบัติมีความแตกต่างกัน ประชาชนไม่รู้สิทธิผูกพัน ไม่รู้สิทธิเป็นเจ้าของและไม่รู้สิทธิที่ต้องรับผิดชอบต่อการดำเนินงานของโรงเรียน ส่งผลต่อการขาดโอกาสในการระดมสรรพกำลังในชุมชนที่จะนำมาใช้ดำเนินงานทางการศึกษาให้มีคุณภาพสูงขึ้นและชุมชนเองก็ขาดโอกาสที่จะได้รับการพัฒนาจากโรงเรียนซึ่งเป็นแหล่งรวมของบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในชุมชน

การพัฒนาและการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นมากยิ่งขึ้นก็โดยการส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนให้มากขึ้น แต่การที่จะดำเนินการดังกล่าวให้ประสบความสำเร็จ โรงเรียนจำเป็นต้องมีความรู้พื้นฐานว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียน และมีปัจจัยอะไรบ้างที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อโรงเรียนจะได้สร้างและรักษาสิ่งที่เป็นปัจจัยเสริมและป้องกันหรือขจัดสิ่งที่เป็นปัจจัยอุปสรรคออกไป ดังนั้นการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในครั้งนี้จึงเป็นข้อความรู้ที่จะนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการบริหาร โรงเรียนให้สามารถทำงานร่วมกับชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมทั้งเป็นข้อความรู้พื้นฐานที่จะนำไปสู่การกระจายอำนาจทางการศึกษาดานนโยบายของชาติต่อไป

การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น จำเป็นต้องศึกษาทั้งชุมชนและโรงเรียนอย่างละเอียดลึกซึ้งและต้องอาศัยมุมมองที่หลากหลายเพื่อให้ได้ภาพที่เป็นองค์รวม(holistic view) ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนเป็นหน่วยของสังคมที่ประกอบด้วยกลุ่มคนที่มี ปฏิสัมพันธ์ต่อกันและแต่ละชุมชนก็มีประวัติความเป็นมา สภาพแวดล้อม ความเชื่อ และวิถีชีวิตที่ แตกต่างกันไป ดังนั้นการที่จะศึกษาชุมชนและโรงเรียนได้อย่างลึกซึ้งซึ่งจะต้องใช้วิธีการวิจัยที่เจาะลึกลงไปจนถึงรากเหง้าของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ(qualitative research)ในการวิจัยครั้งนี้ แต่ การวิจัยในลักษณะดังกล่าวก็มีข้อจำกัดที่ไม่สามารถกระทำได้ในวงกว้าง ดังนั้นในขั้นต้นผู้วิจัยจึงกำหนด ให้เขตปริมณฑลกรุงเทพมหานครเป็นขอบเขตกว้างของการวิจัย ทั้งนี้เนื่องจากเขตปริมณฑลอันประกอบด้วย จังหวัดนครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ และสมุทรสาคร เป็นเขตที่มีลักษณะสังคม แตกต่างไปจากจังหวัดทั่วไป โดยมีลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบท และเป็นแหล่งที่จัดเป็นเขตเศรษฐกิจสำคัญ เหตุเพราะเป็นแหล่งรวมของการอุตสาหกรรม เกษตรกรรม พาณิชยกรรมและธุรกิจบริการต่างๆ ลักษณะ ของจังหวัดในเขตปริมณฑลเช่นนี้มีแนวโน้มว่าจะเป็นต้นแบบของจังหวัดอื่นๆ ที่อยู่ห่างไกลออกไป ทั้งนี้ เพราะรูปแบบของการพัฒนาประเทศมีลักษณะของการขยายความเป็นเมืองออกไปในวงกว้างจากจุดที่เรา ถือว่าเป็นศูนย์กลางความเจริญของแต่ละภูมิภาค ลักษณะของชุมชนในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานครก็ แตกต่างไปจากชุมชนในชนบททั่วไป ทั้งนี้เพราะเขตปริมณฑลมีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงสูง (dynamic) ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง โดยเฉพาะด้านสังคมและวัฒนธรรม เนื่องจากใน เขตนี้มีการเคลื่อนย้ายของประชากรสูง ส่งผลให้เกิดการผสมผสานและการปะปนทางวัฒนธรรมที่มีราก ฐานแตกต่างกัน ดังนั้นจึงเป็นที่น่าสนใจศึกษาว่าชุมชนที่มีความเคลื่อนไหวสูงและมีโครงสร้างทาง วัฒนธรรมที่ปะปนและซับซ้อนเช่นในเขตปริมณฑลนี้จะมีปัจจัยใดบ้างที่ส่งเสริมและปัจจัยใดบ้างที่เป็น อุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียน

จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยทั่วไปแล้ว พบว่าส่วนใหญ่เป็น การศึกษาในชุมชนที่เป็นชนบท ซึ่งลักษณะของชุมชนดังกล่าวมีความเคลื่อนไหวน้อยและลักษณะทาง สังคมไม่ซับซ้อนมากนัก แต่งานวิจัยที่ศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนเมือง โดยเฉพาะในเขตปริมณฑล กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยยังไม่พบว่ามีความรู้ได้ศึกษามาก่อน ดังนั้นการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่ เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร จึง จะทำให้ได้ข้อความรู้ใหม่ของศาสตร์ทางบริหารการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนกับ โรงเรียน ประถมศึกษา และสามารถนำข้อความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการบริหาร โรงเรียน ประถมศึกษาเพื่อให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างเหมาะสมกับศักยภาพ อันจะนำไปสู่การระดมสรรพ กำลังในชุมชนเพื่อการศึกษา และโรงเรียนเองก็จะสามารถดำเนินงานได้ตรงกับความต้องการที่แท้จริง ของชุมชนมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษา

ปัญหาการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ กำหนดปัญหาการวิจัยไว้ ดังต่อไปนี้

1. ใครในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียน
2. ชุมชนมีส่วนร่วมกับโรงเรียนประถมศึกษาในเรื่องใด
3. การมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาามีวิธีการอย่างไร
4. มีปัจจัยใดบ้างที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียน
5. มีปัจจัยใดบ้างที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาและสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน จากนักวิชาการต่างๆ และจากผลงานการวิจัยที่ผ่านมา เพื่อนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดเบื้องต้นในการวิจัย โดยกรอบแนวคิดที่ได้มีจำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียน จำแนกออกได้เป็น 3 กลุ่มปัจจัย ได้แก่
  - 1.1 กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน ได้แก่ ลักษณะของโรงเรียน คุณลักษณะของบุคลากร ในโรงเรียนและวิสัยทัศน์งานของโรงเรียน
  - 1.2 กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน จำแนกเป็น ลักษณะและองค์ประกอบของชุมชน และคุณลักษณะของบุคคลในชุมชน
  - 1.3 กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคมวัฒนธรรม เทคโนโลยี ประวัติความเป็นมา สภาพแวดล้อมทางกายภาพและชีวภาพ
2. การมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียน
ในส่วนนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นผลจากปฏิสัมพันธ์ของปัจจัย 3 กลุ่มข้างต้น ซึ่งผลดังกล่าวพิจารณาเป็น 3 ด้าน ได้แก่
  - 2.1 เรื่องที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม
  - 2.2 ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม
  - 2.3 วิธีการในการมีส่วนร่วม

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาในบริบทของเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานครด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาในโรงเรียนและชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จำนวน 2 แห่ง เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียน โดยตัวแปรที่คือองค์การศึกษาคือ ปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน ปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน ปัจจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม เรื่องที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม และวิธีการในการมีส่วนร่วม

ข้อจำกัดของการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยไม่สามารถศึกษาให้ครอบคลุมทั่วทั้งเขตปริมณฑลได้ ผู้วิจัยจึงศึกษาเฉพาะโรงเรียนและชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษา 2 แห่ง ดังนั้นผลการวิจัยครั้งนี้จึงมีข้อจำกัดในการสรุปอ้างอิงไปยังประชากรและชุมชนอื่นๆ โดยการสรุปอ้างอิงอาจกระทำได้อย่างจำกัดเฉพาะกรณีที่มีบริบทใกล้เคียงกับการวิจัยครั้งนี้เท่านั้น

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การวิเคราะห์ หมายถึง การแยกแยะสาระต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาออกมาเป็นส่วนย่อยแล้วระบุความสัมพันธ์ระหว่างส่วนย่อยเหล่านั้น

ปัจจัย หมายถึง เหตุหรือการกระทำใด ๆ ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษา

ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม หมายถึง เหตุหรือการกระทำใดๆ ที่ช่วยสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนประถมศึกษา

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วม หมายถึง เหตุหรือการกระทำใดๆ ที่ขัดขวางการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษา

การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่สมาชิกของชุมชนเข้ามามีส่วนรับผิดชอบต่อการดำเนินงานของโรงเรียนประถมศึกษา

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชน องค์กรของรัฐ องค์กรเอกชนที่แวดล้อมโรงเรียนได้เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบการดำเนินงานของโรงเรียนประถมศึกษา

ชุมชน หมายถึงกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันในอาณาบริเวณแห่งหนึ่ง มีลักษณะเป็นสังคมขนาดเล็ก โดยบุคคลในชุมชนนั้นมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน และมีการทำกิจกรรมร่วมกัน

ชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษา หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่อาศัยในอาณาบริเวณที่ล้อมรอบโรงเรียนประถมศึกษาและอยู่ในเขตการให้บริการทางการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาแห่งนั้น

ลักษณะของชุมชน หมายถึงสิ่งที่อธิบายถึงองค์ประกอบและภาพลักษณ์ของชุมชนนั้นๆ

คุณลักษณะของบุคคลในชุมชน หมายถึง ภาพรวมของลักษณะเฉพาะใดๆ ที่บอกลักษณะประจำตัวและภาพลักษณ์ของบุคคลที่อยู่อาศัย ประกอบอาชีพ หรือ ปฏิบัติหน้าที่อยู่เป็นประจำในชุมชนนั้น

โรงเรียนประถมศึกษา หมายถึงโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ที่ตั้งอยู่ในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานครและเป็นโรงเรียนที่ใช้เป็นกรณีศึกษาในการวิจัยครั้งนี้

ลักษณะของโรงเรียน หมายถึง สิ่งที่อธิบายถึงองค์ประกอบและภาพลักษณ์ของโรงเรียนประถมศึกษา

คุณลักษณะของบุคลากรในโรงเรียน หมายถึง ภาพรวมของลักษณะเฉพาะใดๆ ที่บอกลักษณะประจำตัวและภาพลักษณ์ของบุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่ประจำในโรงเรียนประถมศึกษาที่ใช้เป็นกรณีศึกษา

เขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร หมายถึง พื้นที่เป้าหมายในการพัฒนาภายใต้ผังเค้าโครงปริมณฑลกรุงเทพมหานครอันประกอบด้วย จังหวัดนครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ และสมุทรสาคร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกรณีศึกษา

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานครและชุมชนที่แวดล้อมโรงเรียน จำนวน 839 แห่ง แต่เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่จำเป็นต้องศึกษาจากกรณีศึกษา ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาจากโรงเรียนประถมศึกษาและชุมชนที่แวดล้อมโรงเรียนจำนวน 2 แห่ง

2. การเลือกกรณีศึกษา

ผู้วิจัยโดยความเห็นชอบของอาจารย์ที่ปรึกษา เลือกโรงเรียนประถมศึกษา 2 แห่ง โดยพิจารณาจากเกณฑ์เบื้องต้น 3 ประการ คือ

- 1) โรงเรียนประถมศึกษาทั้ง 2 แห่ง มีลักษณะต่างๆ ใกล้เคียงกันและอยู่ในชุมชนที่มีสภาพแวดล้อมแบบเดียวกัน
- 2) ชุมชนของโรงเรียนทั้ง 2 แห่ง เป็นชุมชนที่มีความเป็นพลวัตสูงทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง และสังคมวัฒนธรรม
- 3) ขนาดของชุมชนไม่ใหญ่เกินไปและผู้วิจัยสามารถพักอยู่ในสนามวิจัยได้

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 4 วิธีการ คือ 1) การศึกษานอกสาร (documentary study) 2) การสังเกต (observation) 3) การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (informal interview) และ 4) การสนทนากลุ่ม (focus group discussion)

4. การตรวจสอบและการวิเคราะห์ ข้อมูล

ผู้วิจัยตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการ 3 วิธี คือ 1) การให้บุคคลที่อยู่ในปรากฏการณ์ตรวจสอบ และรับรองความถูกต้องโดยการอ่านข้อมูลที่ผู้วิจัยบันทึกไว้ 2) การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) ตามวิธีการของการตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ และ 3) การจำแนกข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน คือ ข้อมูลส่วนที่เป็นทัศนะของผู้ให้ข้อมูล (evaluative data) และข้อมูลส่วนที่เป็นการเล่าเหตุการณ์ (descriptive data)

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาสำหรับข้อมูลที่ได้จากเอกสาร และใช้การวิเคราะห์แบบอุปนัย (analytic induction) สำหรับข้อมูลที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม ทั้งนี้โดยผู้วิจัยใช้โปรแกรม Ethnograph ช่วยในการจัดระบบข้อมูล

5. การนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลโดยวิธีพรรณนา (description) และพรรณนาวิเคราะห์ (analytic description)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ประโยชน์ด้านวิชาการ

ได้ข้อความรู้ในศาสตร์สาขาบริหารการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียน
ประถมศึกษา ในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร

2. ประโยชน์ในการประยุกต์ใช้

2.1 ใช้ในการปรับปรุงการบริหารงานของโรงเรียนประถมศึกษาเพื่อให้ชุมชนได้เข้ามา
มีส่วนร่วมกับโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.2 ใช้ในการปรับปรุงแก้ไข กฎ ระเบียบต่างๆ ที่ขัดขวางการมีส่วนร่วมจากชุมชน

2.3 ใช้เป็นแนวทางเพื่อการวิจัยและการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมการมี
ส่วนร่วมจากชุมชน

2.4 ใช้เป็นข้อความรู้พื้นฐานส่วนหนึ่งเพื่อการกระจายอำนาจทางศึกษาจากส่วน
กลางลงไปสู่ท้องถิ่นและชุมชน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย